

KONIECZNIE (255) *av*

-o- (29), -ó- *KochPieś* (2); *oba e jasne*.

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI(XVIII) – XVIII w.

1. Znaczenia nawiązujące do znaczeń wyrazu „koniec” (19) :

a. *Wiecznie, (na) zawsze, do końca jakiegoś okresu; in finem Vulg* (12) : A nie raczy oddalać z vft moich flowa prawdziwego koniecznie [*Et ne auferas de ore meo verbum veritatis usquequaque*] / To iest day abych zawfze mowił prawdę. *WróbŻołt* 118/43, 37/7, 76/9; Acz fye ku onemu myeyfcu y fkrzyni bożey nigdy yuż przywroćić nyemáyá [...] to znák / iz yuż konyecznye kápłáńftwo ono y ofyáry vftály / á nye wyeczne to przykazánye było *KromRozm II* 1, v v; iáko też ktorzy w wierze / y w dobrych vczynkach trwále ftali / koniecznie przy báránku Bożym / wieczne [!] lie będą rádowác *Leop VV; Mącz* 407d; *KuczbKat* 170; A koniecznie iuż ich tłuć nie przeftáne / áfz też y ony do końca ftárte będą y wniwecz lie obroćá. *CzechRozm* 169; *KochDryas* A2.

Szereg: »koniecznie, (i) wiecznie« (2): Czemuż / moje ciężkości / Czáfow niezczęfnych / ták máią koniecznie Me ferce ćifnac wiecznie? *GrabowSet* K2, H3v.

b. *Na końcu (jako ostatnia, końcowa czynność, frag); porro Mącz* (5) : powiedáfz iz ták rozumiał / otym Ieronim [...] y inni ludzie. Piękny y doftátetzny dowod vkazuiefz koniecznie? *KrowObr* 14; *BibRadz* I 3b *marg*; A zgwałćiwfzy funnienie ono iey [*duszyczki*] niewinne / [...] márníe á frodze zránili iá onemi fprofnościami á grzechy nieznośnemi fwiátá tego / iz iá nápoły żywo zoftáwili. A iuż koniecznie zewfzáf źle było oniey bo iuż iey było nie zoftáło / iedno tho nędzne poł żywotá tego tu márnego á doczefnego miefzkánia iey *RejPos* 210; *GrabowSet* Hv.

Szereg: »na koniec albo koniecznie« (1): Misit porro orare ut venirem serio, Dáfá mię ná koniec prośić álbo koniecznie ábych przyfzedł. *Mącz* 386c.

c. *W końcu (po długich przygotowaniach, próbach)* (2) : iżeby iuż ná tym Séymie koniecznie práwa á gruntowna Vnia ták w fkutek fwóy wftáwiona y wykończoná była *SarnStat* 1004; *KlonWor* 23.

2. *Wyraża pewność, rozkaz lub postulat spełnienia, gorące pragnienie, nieodwołalne postanowienie: bezwarunkowo, absolutnie, nieodwołalnie; całkowicie, zupełnie; omnino Vulg, Cn; serio Mącz; certe Modrz; fataliter, necessario, plane, prorsum Cn* (102) : licemiernicy ij xiążęta żydowfcy / oftatecznie radę vczynili ijżby koniecznie Iezufa zabili. *OpecŻyw* 82v, 70v, 117; *OpecŻywSandR nlb* 3v; *GliczKsiąż* B4; *Leop 3.Mach* 7/6; A ták ia koniecznie rofkáziuie áby był budowan [*kościół pański*] *BibRadz 3.Esdr* 6/28, *3v, *5 [2 r.], *Gen* 17/13, 27/41; Serio aliquid mandare, Koniecznie co przykázáć *Mącz* 386c, 176c, 411c; *SarnUzn* C3; á iz nienawiści / roftyrki / y niezgody / iáko hániebne fkázy Chrześcijáńftwá / koniecznie precz wyrzucone być máią *KuczbKat* 160; *BudBibKaw* A3v; A Pan Bog był powiedzáf / do mężá fwiętego / Abyś koniecznie wyfzedł / záfraz z mieyfćá tego / Heliafzu *HistHel* Bv, C4; y w kfiegách fwych o tym piśzáf: iáko lie BOG Oćiec gniewáf ná wfzyftek swiát / á iz gi iuż koniecznie záftráćić miał *CzechRozm* 221v, 39, 89v, 171; *ModrzBaz* 135; *KochPs* 7, 112, 150; *CzechEp* *3, 31, 39; Exposco – Barzo požadám, koniecznie lie vpominám. *Calep* 395b; *Phil* O4; Powiefz z mufu / co z dobráf niechceć lie powiedzieć Woláf: nam nielza ieno koniecznie to wiedzieć. *GórnTroas* 42; *LatHar* 126, 263; *WysKaz* [23], 40; *SarnStat* 601; á druga połowicáf do tego fkárbu Rzeczypośp: niechayby koniecznie oddawána była. *VotSzl* D3v, E3.

W charakterystycznych połączeniach: koniecznie czynić, jechać, mieć na baczości, obrzezan, oddawany, płacić, przedsięwziąć, przygotować się, przykazać, przyłomić, przyść, rozkaz(ow)ać (2), starać się, stracić, umrzeć, upominać się, usadzić się, widzieć, wiedzieć, wynieść, zabić (5), zakazany (2), zamordowany, zapomnieć, zatracić, zbawiony.

Frazy: »koniecznie (po)trzeba, jest (a. są) potrzebne« [szyk zmienny] (9 : 4): *LubPs* A3v; Święcenie zaśię na vrząd Kościelny/ ácz nie káždemu Chrześcijáninowi z ołobná/ iednák wšyftkiemu Kościołowi koniecznie ieft potrzebne. *KuczKat* 115, 125; *CzechRozm* 125v, 249; *ModrzBaz* 108; *CzechEp* 92; *NiemObr* 53; iefli grzechów záłuiem ftátecznie [...] potrzebá kóniecznie Złéy napiérwzé początki żądze wykorzenić *KochPieś* 2; *LatHar* +2; *WujNT* 387, 517; *WysKaz* 31.

»koniecznie powinien« (1): iákoby to koniecznie powinni byli vczynić/ kiedyby to prawdá była/ co przeciwnicy powiádáią *NiemObr* 38.

Zwroty: »chcieć koniecznie« = *omnino velle* *JanStat* [szyk zmienny] (21): *LibLeg* 7/69; *KochZuz* A4v; áby nie był tákim proftakiem/ iáko ieden tu v dworu/ co pánu Grábi z Gorki Káłztellanowi Poznái. chce koniecznie być podobien *GórnDworz* E6v, Q8v, Rv; *WujJudConf* 253; *CzechRozm* 220v; Więc téż pan/ Íprawiedliwym gniewem poruřzony/ Chciáił ie koniecznie zgubić *KochPs* 161; *CzechEp* 277; *ReszList* 166; *PudłFr* 17; *Flagito* – Pozadám, koniecznie mieć chcę. *Calep* 422a; *WujNT* 313, 518; *WysKaz*)?(3; *SarnStat* 820, 902; *PowodPr* 50; *SiebRozmyśl* F3v; *CiekPotr* 26, 73.

»koniecznie musieć« [szyk zmienny] (16): gdyćby przeciw trućiznie twey lekarz twoy podał lekárftwo/ á ty byś nim pogárdził/ záchowan bys od iádu y ímierci nie mógl być/ ále byś koniecznie vmrzec muřiał *CzechRozm* 206, 77, 83, 125v, 237v; *KochPs* 96; *CzechEp* 34, 310; Koniecznie muřę obchodzić święto nádchodzące w Hieruzálem *WujNT* 473 *marg*, 21, 461, *Act* 21/22, s. 810, 828; Boiaźń o przyřzłey śmierci/ vmyřł człowieczy koniecznie zátrwożyć muři *WysKaz* 46; *PowodPr* 72.

a. Połączenie z czasownikiem zaprzeczonym wyraża zakaz: nie powinno, nie wolno (10) : Letz iednák to co iáwnie ná oko widziemy/ Tego onich konietznie miltzec niemożemy. *KrowObr* A; *CzechRozm* 162v; *KochOdpr* B3; *KochPs* 212; Nie przyřięgaycie koniecznie/ áni ná niebo/ [...] áni ná ziemię *CzechEp* 171, 280; *WujNT Act* 4/18; y iest to ftárożytné pořtanowienié, którym niémamy koniecznie pogardzáć. *SarnStat* 600; Dla tego vřtáwiamy: áby koniecznie żaden Sędzia przez żadną iną ołobę/ iedno przez pewnégo řwego řługę álbo Woźnégo nie czynił y nie wypráwiái řwych pozwów *SarnStat* 787, 523.

3. W funkcji wyrazu modalnego wyrażającego przekonanie o prawdziwości: naprawdę, bez wątpienia, na pewno, oczywiście, istotnie; *omnino* *PolAnt*, *Modrz*, *Vulg*, *Cn*; *prorsus* *Mącz*, *Cn*; *certe* *Modrz*; *oppido*, *plane*, *profecto* *Cn* (129) : *KromRozm I H*[3]; *KrowObr* 160; á gdy ták przypáľawřzj biodrá řwe gotowo řtać będzimy: koniecznie żadny řie nieprzyáićiel o nas nie pokuři *Leop* *A3v; *BibRadz* *4v, 1.*Cor* 15/29, *Gal* 4/31; *Mącz* 394d, 418d; *SarnUzn* C5v; *RejPos* 31v, 88v, 225v, 343; *GrzegŚm* 3; *BudNT* li8v; Bácićiefz teraz/ iż ia/ ia koniecznie ieftem řam Pánem/ á niemáľz Bogá oprócz mnie *CzechRozm* 5; Ták iefť/ práwieř trefiľ grufce w wierzch. To koniecznie prawdá iefť/ iż ty řłowá Prorockie/ řłowá řá Boże y prawdziwe: ále ich ty zle vřywaľř *CzechRozm* 57v; iż ia [...] wierzę że on wřzech rzeczy řtworzyciel [...] Bog/ mógl y iefzćze móże/ řam przez řię řes wřzelákiego řrodku y pořrednictwá czynić/ co iedno chce/ iákoľř koniecznie/ niebo y ziemię nápoćátku/ řes tego

vczynił *CzechRozm* 122, 24v, 34, 45, 54v, 71v (20); Ieft też to rzecz bárzo potrzebna do wotowánia/ ábyś to śmiał mowic co rozumiesz. Bo koniecznie niegodni są Senatorŝkiej ławice/ ktorzi wiarę y cnotę śwą kryją/ bojąc się czelnieyŝszych Pánow *ModrzBaz* 29; Koniecznie to nieieft prawdziwa sławá/ gdzie niemálz żadnego baczenia ná słuŝność y ŝprawiedliwość. *ModrzBaz* 107v, 19v, 30, 39, 79v, 96, 98v, 114; *ModrzBazBud* ¶6; *KochPs* 5; Ale gdyby się y teraz ci kupcowie z domu Boŝego [...] wygániac mieli/ máłoby ich koniecznie z Rzymŝkiej kátoliki zoŝtało. *CzechEp* 50; Wízákŝe/ mogłaby się nieiáka folgá/ tey niezboŝności ludzkiej/ pozwolić/ ieŝliby koniecznie z niewiádomoŝci imienna Boŝego bład ten przyŝedł. *CzechEp* 86, 12, 117, 160, 209, 258, 416; *KochPieŝ* 48; A kiedy go nie broni gdy moŝe od ŝtráty/ Koniecznie go nie miną piekielne zapláty. *ZawJeft* 40; *WujNT Act* 26/9, 1.*Cor* 5/1, 6/7, 9/10, 15/29; *PaxLiz* C3v.

Szereg: »koniecznie i bez wszej wátpliwoŝci« (1): Ale koniecznie y bes wŝzey wátpliwoŝci czáŝtká tá/ y tę ŝentenciá w iedno zlácza *CzechRozm* 63.

a. *Wyraŝa przekonanie wynikłe z przesłanek logicznych* (47) : *KrowObr* 22, 50v, 124, 221v; *SarnUzn* G5v; á czemuŝ by mu to tenŝe Pifarz liŝtu tego do Hebreow przyczytał/ iż on ná poczátku ziemie záložyl/ ábo vgruntował: á iż też y niebioŝá są ŝpráwá rąk iego? Skąd to koniecznie plynie: iż ieŝli on zákládał fundáméntá ziemie/ y niebioŝá ręká śwá robił/ tedy iuŝ przedtym był *CzechRozm* 35v; bo koniecznie to nigdy nie było áby w rok po vrodzeniu ŝwym Saul krolem zoŝtać miał/ gdyż był vroŝłym mężem/ ktory wzroŝtem inne Izráelczyki przewyŝŝzał/ y ŝyny iuŝ ná ten czás miał. *CzechRozm* 139; Abowiem ieŝliby człowiek/ iáki ieft sąm w sobie z przyrodzenia ŝwego/ mogł to kroleŝtwo poznáć/ [...] tedyby koniecznie/ ábo to kroleŝtwo duchownym nie było/ ábo on muŝiałby nie być cieieŝnym Adámá pierwŝzego ŝynem. *CzechRozm* 185, 27v, 36v, 39v, 46, 46v (18); Bo gdzieć będzie zła y bezboŝna wiará/ tedyć też pewnie nigdy z ŝiebie owocow dobrych nie wypuŝci. A gdzie też dobra y z Bogá będzie/ koniecznie złych nie wyda. *CzechEp* 57, 29, 190, 219, 329; *NiemObr* 85; *Phil* K; A gdy wyrzeli oni obcy ludzie beŝtyá wiŝzácá v ręki iego/ mowili ieden do drugiego; Koniecznie ten człowiek ieft mężoboycá [*Utique homicida est homo hic*] *WujNT Act* 28/4; *WysKaz* 33.

Zwrot: »koniecznie musieć« [*szyk zmienny*] (15): *KrowObr* 145; *BudNT przedm* b2v; Abowiem ieŝli to iuŝ ták ieft iáko ty chceŝ/ iż człowiekiem tylko ieft Iezus Chriŝtus/ á nie ieft [...] ŝyn Boŝy: tedy koniecznie muŝi być ŝtworzeniem/ á nie ŝtworzycielem. *CzechRozm* 65v, 23v, 178v, 179; Iŝ ieŝli ŝłowo to/ ktore też ieft Bogiem/ iáko y Bog oćiec/ tworzyło/ tedy koniecznie będzie muŝiało być drugim/ á nie tymŝe iŝtym/ Bogiem. *CzechEp* 198, 7, 144, 214, 231, 276, 306, 374; *WujNT* 403.

b. *Podkreŝla autorytatywne wypowiedzenie się na jakiŝ wyŝej postawiony problem [w tym: z przeczeniem (17)]* (19) : iákie oŝoby nawięcey [Jezus] treŝtał y karał? Koniecznie nie ták bárzo ludzi poŝpolite/ iáko Biŝkupy/ dokthory/ y Fáyryzeuŝe naprednieyŝe. *KrowObr* C2v; Ieŝli teŝz ieŝtze rzetelŝ: Iŝ my thego znáku/ nie dla tego vkázuiemy/ áby to drewno ludzie chwalili/ ále iŝeby pátrząc ná ten znák ku więŝszemu naboŝeńŝtwu pobudzeni byli? Ozdobna tho koniecznie wymowká *KrowObr* 94; A otrzymŝe tam rádzili? koniecznie nie otym/ áby Pan Kryŝtus Syn Boŝy/ y iego prawdá po wŝyŝtkim ŝwiećcie ŝlynęła *KrowObr* 132v, 98v, 134v, 180, 187v, 191v, 195; Idz á pytay brzemienny ieŝli wytrwawŝy dziewięć mieŝięcy ŝwych/ moŝe ŝywot iey wŝobie zatrzymáć płod. A iam rzekł/ koniecznie niemoŝe pánie [*Non potest Domine Vulg*]. *BudBib* 4.*Esdr* 4/40; Ieŝtze cię

pytam/ wierzyźli temu/ iż też pod pierwżym przymierzym/ ználi ludzie Bogá [...] y w nádzieię łáfkí iego/ beśpiecznie łobie poczynáli? (-) Koniecznie nie ináczey wierzę. *CzechRozm* 22; Izali nas ná to Bog wzywa? [...] ábyfmy my nie dobrego nie czyniáć ták łobie proznowáli? Koniecznie nie dla tego. *CzechRozm* 215, 32v, 103v, 160, 172v, 179v; *CzechEp* *2; *NiemObr* 10.

4. *Jako podkreślenie czyjegós negatywnego stosunku do zagadnienia* (3): bacząc Nowowierniki być tak bárzo vpornymi/ żeby koniecznie Czyśćá [!] nie przyználi *WysKaz* 37.

Zwrot: »koniecznie nie chcieć« (2): O łzmyerczy panyey Svchorzewfkiey ferowye [!] pithan yeflyby pomocnykiem bill, abo o them nyeczó wyedział, Nycz ynnego konyecznye znacz nyechcział yedno tho yfch gdi v kłzyáfzny [...] bill thedi pacholek przyachal powyadayáć o zabiczyv panyey they to. *LibMal* 1543/74; *CzechEp* 179.

5. *Podkreśła zaimek uogólniający: w ogóle* (1) :

Szereg: »koniecznie albo owszeki« (!): Venies exspectatus neque solum nobis, id est tuis, sed prorsus omnibus, Ale Koniecznie álbo owfzeki wřiziftkim. *Mącz* 327a.

*** *Bez wystarczającego kontekstu* (1) : Finite, Koniecznie. *Mącz* 127d.

ZCh